

SKUPLJAČKA I MUZEJSKA DJELATNOST U TROGIRU TIJEKOM XIX. STOLJEĆA

Mr. FANI CELIO CEGA
Muzej grada Trogira

POVIJEST GRADA U 19. STOLJEĆU, NACIONALNI POKRET

Pomalo je smiješno završila vlast Venecije krajem XVIII. stoljeća, dok je na čelu grada bio knez Santo Contarini (1795-1797),¹ kojemu se činilo gotovo nemogućim da moćna država kao što je bila Venecija tek tako nestane s političke pozornice Trogira. Sav smeten i prestrašen, ne snalazeći se najbolje u nastalim promjenama, pobjegao je put Kaštela na konju, odjeven u tamni haljetak i kratke hlače, s perikom na glavi i trorogim šeširom.² Slično njemu otišao je zadnji zapovjednik gradske posade kapetan Realdi. On se najprije sakrio u podrum biskupske palače, u bačvu, preobučen u staru izlizanu odoru biskupova slugu. Nakon deset dana skrivanja po podrumima različitih plemićkih kuća napokon je pobjegao.³

Prva austrijska vlast (1797-1806) koju je narod dobro prihvatio bila je kratkotrajna i nije uspjela ništa bitnije promijeniti u načinu života ovoga grada, ali je za konzervatorsku djelatnost značila promjenu.⁴

Godine 1806. gradom su zagospodarili Francuzi i vladali su do svoje propasti 1814, nastojeći pri tome osuvremeniti taj grad. Francuze je prihvatila Crkva i dio plemstva, pučanstvo teško. Nastojeći građanstvo privo-

ljeti za Francuze, Crkva je zahtijevala od njih da se priključe dalmatinskim četama radi obrane granica.⁵ Stoga im je držala pastirske govore u kojima je veličala Napoleona i Francusku,⁶ premda je u početku loše prošla, jer su se francuski vojnici nakon ulaska u grad uselili u samostan sv. Dominika, koji se uspio sačuvati od uništenja zahvaljujući činjenici što su dominikanci ostali spavati u koru, ne htijući napustiti crkvu.⁷ "Kraglski Dalmatin" u svojim je člancima uvijek prikazivao svečani doček Francuza, pa je isto učinio i u svezi s Trogirom.⁸

Osnovana je Centralna komisija vezana za zaštitu voda i cesta, jer su se Francuzi posebice brinuli o tome. Gradile su se ceste koje su povezivale grad s okolicom, pogotovo sa Zagorom. Ta se cesta u narodu još zove *Napoleonovom cestom*. Plemstvo i bogatije građanstvo, kako za Venecije tako i za Francuza, financiralo je gradnju cesta, pri čemu su im pomagali domaći stručnjaci.

Mlečani tijekom svoje višestoljetne vladavine nisu previše vodili brigu o potrebi opismenjavanja stanovnika niti im je to odgovaralo, jer je bilo mnogo lakše upravljati nepismenom masom nego pismenim ljudima. Francuzi su odmah započeli širiti jaku promidžbu za upis dječaka i djevojčica u škole. Posredovanjem tiska i javnih oglasa pozivali su građanstvo na upis djece u osnovne škole i gimnazije koje su imali namjeru otvoriti u Splitu, Trogiru i Zadru a licej u Zadru.⁹

Gospodarstvo su također nastojali poboljšati te su izdavali određene napatke, čime su se preporučivale nove metode obrade polja, nove kulture za uzgoj i za bolju prehranu, kako bi se poboljšao položaj dalmatinskog seljaka. Besplatno su dijelili sol i krumpir. U svemu tome najviše se isticao Ivan Luka Garagnin. Godine 1808. po naredbi Augusta Marmonta, tada vojnog zapovjednika Dalmacije, zapo-

četo je podizanje spomenika u znak zahvalnosti Francuskoj. U tom vremenu spomenik je bio pomaknut istočnije negoli danas, tako da ga je djelomično oplakivalo more. Tijekom druge polovice XX. stoljeća smetao je izgradnji nogometnog igrališta, pa je prebačen na današnje mjesto. Jednostavnog je oblika, sa šest jednakih kamenih stupova smještenih u šesterokutu koji stoji na visokom podestu. Spomenik koji je narod nazvao *Marmontovim glorijetom* nije nikada završen.¹⁰ Ispred njega su se za vrijeme Francuza sklapali civilni brakovi, koje je stanovništvo uglavnom ismijavalo sastavljajući satire o tako sklopljenim brakovima.

Godine 1809. Trogir je bez otpora primio austrijske čete sastavljene uglavnom od Hrvata s generalom Stojčevićem na čelu.¹¹ Kao da su jedva dočekali, načelnik Comoli je 30. srpnja pokidao francusku zastavu a lučki poglavar Ivan Teste istaknuo je austrijski barjak na zgradi Lučkog ureda. Nakon svih hvalelospjeva u "Kraglskom Dalmatinu" zasigurno začuđuje ta činjenica. Moguće je pretpostaviti da su Francuzi bili omiljeni samo u uskom krugu plemića i naprednijih građana. Pobuna je ugušena, a pobunjenici kažnjeni. Generalni providur Vincenzo Dandolo 29. siječnja 1810. odlazi na novu dužnost, a mir uspostavlja maršal Marmont koji je od srpnja 1806. imenovan vojnim zapovjednikom Dalmacije. Marmont je bio omiljen uglavnom u puku, za razliku od njegova prethodnika. Strogo je vodio brigu o čistoći u gradu. Naređeno je rušenje bedema koji su ionako bili u ruševnom stanju, te više nisu služili osnovnoj svrsi - obrani grada.¹² Najprije su opustošene nastambe unutar tvrđave Kamehlengo¹³, izgrađene u doba Venecije. Potom je srušena većina ostataka bedema kako bi se naselje moglo širiti. Kasnije će na njihovu mjestu niknuti novi blokovi kuća i parkovi.

Glede čistoće u gradu, svaki je građanin na glas zvona dvaput na dan bio obvezan očistiti prostor ispred svoje kuće, inače je plaćao globu. Sve mesnice iz središta grada prebačene su na obalne dijelove.¹⁴

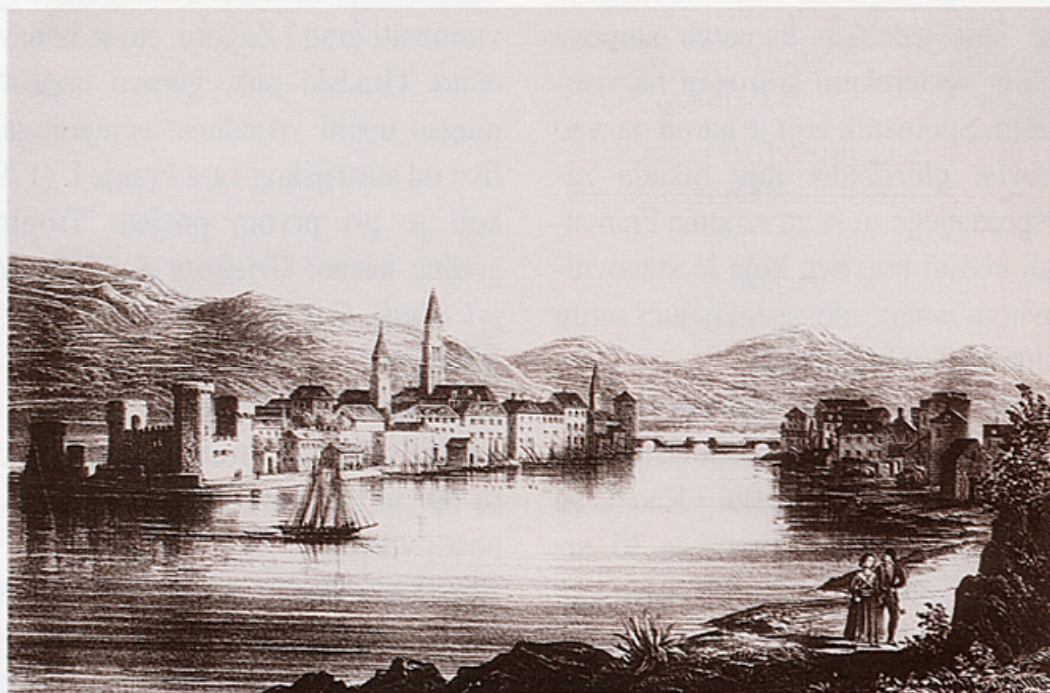
Francuzi koji ostaju do godine 1814., za razliku od prethodnika, imali su namjeru osuvremeniti grad i Zagoru, što je iz navedenoga očito. Gradski puk, gotovo nepismen, nije mogao uočiti vrijednost učinjenoga, za razliku od austrijskog cara Franje I. (1792-1835) koji je pri prvom posjetu Trogiru 1818. godine kazao: *Grjehota da ti Francuzi nisu još ostali*. Car je dva dana bio gost biskupa Ivana Antuna Pinellija te je primao posjete građanstva i seljaka da bi saslušajući njihove molbe, pritužbe i tužakanja protiv onih koji su bili za Francuze, ne bi li se tako dodvorili novoj vlasti.¹⁵

Austrijska vlast u gradu (1814-1918), slično kao u susjednom Splitu, u početku je poštovala postojeću upravu.¹⁶ Nakon Bečkog kongresa godine 1815.¹⁷ Dalmacija je, u sklopu područja od Venecije do Crne Gore (Dalmacija, mletačka Albanija, područje Dubrovačke Republike), dodijeljena Austriji. Austrija je poštovala zatečeno stanje, te nastavila vladati u istim objektima kao i dotadašnja vlast, samo prema svojim pravilima. Od ustanova su postojale općina (prizemno je bio zatvor, na prvom katu kazalište, a na drugome vojarna) u kojoj je tada živio samo jedan umirovljeni časnik koji je nadzirao zgradu, biskupija, sud, lučka kapetanija, zdravstveni ured, mitnica te ured za sol, duhan i pečate.¹⁸

Grad je životario jer su mnoge gospodarske grane zamrle, a dotadašnje je vladajuće plemstvo zbog političkih promjena izgubilo povlastice i osiromašilo. Palače im stoga propadaju i u njih se useljava novi društveni sloj koji ih prilagođava svojim mogućnostima.¹⁹

Osim toga, grad pogađaju velike suše, a potom i kuga godine 1836.²⁰ Austrija je napravila jedinstveni zemljišnik za Dalmaciju, koji do tada nije postojao. Tako je za Trogir godine 1830. izrađen državni katastar za područje cijele općine.²¹

me bila uzrok ovisnost gradskog puka i težaka o vlasnicima zemlje i lihvarima, pogotovo o jednome od još uvijek moćnih zemljoposjednika Antunu Fanfogni (1817-1893)²⁴, koji je vodio autonomašku stranku i bio načelnikom grada do pobjede narodnjaka.

*Trogir oko 1845. Högellmüllerova mapa dalmatinskih veduta, Arheološki muzej Split
Foto: Arhiv Muzeja grada Trogira*

Rudolf Eitelberger, ravnatelj Bečkog muzeja, posjetio je Dalmaciju 1859, zaustavio se u Trogiru, te ga godine 1861. opisao obuhvativši povijest, važnije građevine te svakodnevni život.²² Eitelberger je jedan u nizu putopisaca i povjesničara koji su tijekom XIX. stoljeća posjetili Trogir.

Ukratko, austrijska vlast do kraja prve polovice XIX. stoljeća nije mnogo utjecala na život Trogira, podržavajući postojeće stanje, ali je zato izradila katastar koji grad nije imao.

Tijekom druge polovice XIX. stoljeća, s prodorom preporodnih ideja, zabilježen je nešto življi politički život. Doduše, proces nacionalne integracije tekao je malo sporije negoli u drugim susjednim mjestima, pa čak i u zagorskom dijelu općine.²³ Djelomično je to

Oženio se Katarinom Garagnin godine 1840, posljednjom predstavnicom te obitelji čiji je otac zapravo postavio temelje konzervatorstva i muzeologije u Trogiru. Narodnjačka orijentacija među trogirskim građanstvom prevagnula je 70-ih godina, te oni 1886. konačno ostvaruju pobjedu s prvim narodnjačkim načelnikom Špirom Puovićem na čelu. Grad je tih godina živnuo. Narodna glazba pod vodstvom Ante Puovića svirala je rodoljubne koračnice na ulicama. Djevojke su po gradu plesale narodna kola.²⁵ Dva su puta spjevane pjesme u čast Špira Puovića, prvi put nakon njegova ustoličenja 30. prosinca 1887., a drugi put 1. listopada 1888, kada je bio drugi put izabran načelnikom.²⁶ Nakon tih burnih godina grad se počinje uređivati. Ruše se dotrajali objekti, grade novi, uređuje

se obala, pošumljavaju rubni dijelovi, čime se dijelu srednjovjekovnoga utvrđenog grada zauvijek izgubio trag.²⁷

O RAZVOJU MUZEJSKE DJELATNOSTI U GRADU TIJEKOM XIX. STOLJEĆA

*Prva polovica XIX. stoljeća. Uloga obitelji
Garagnin (Garagnin Fanfogna od 1840.
godine)*

Svestrani Ivan Luka Garagnin (1764-1841.)²⁸ okušao se početkom XIX. stoljeća i u konzervatorstvu. Svoju ionako bogatu knjižnicu dopunio je izdanjima koja su mu bila od koristi za konzervatorstvo te je zasigurno najprije proučio literaturu iz arheologije, arhitekture... kako bi se što bolje pripremio za istraživanja.²⁹ Ali prije nego li je imenovan prvim konzervatorom Dalmacije 1805. godine, kako svjedoči sačuvana arhivska građa, zajedno

s bratom Dominikom (1761-1848)³⁰, zanimalo se za antičke ulomke iz Salone i nastojao otkupiti pojedine lapide, što do danas nije bilo poznato. Dujam Grisogono iz Splita koji je imao posjede u Solinu, otkupljivao je predmete za Garagnina. Najprije je 21. studenog 1801. godine kupljena jedna lapida, jedno postolje za statuu i nekoliko različitih

komada mramora, i to za 288 lira.³¹ Iste je godine 29. studenog od nekog Viskovića s Visa nabavljena antička vaza za 48,4 lire. Godine 1802, 11. ožujka više je lapida te ulomaka antičkih arhitrava plaćeno 251,4 lire. Iste su godine 3. travnja za kuću u Trogiru za 270,16 lira kupljeni i iz Solina prebačeni jedna lapida u obliku postolja s natpisom, jedna statua i nekoliko manjih lapida te još dvije mramorne biste.³² Iste godi-

ne, 16. svibnja, od Šimuna Japirka iz Solina Dujam je kupio jednu statuu za 144 lire. Od Šimuna Draškovića, nabavio je antičke pilastre za 288 lira.³³ Te godine, 16. svibnja, sastavljen je popis ulomaka (već nabrojanih) koje je po narudžbi Dominika Garagnina kupovao Dujam Grisogono: od Šimuna Japirka kupio je statuu za 144 lire, Šimunu Draškoviću je za 8 pilastara dao 288 lira a u srpnju je otkupio lapide od Šimuna i Tome Draškovića. Ukupni izdaci iznosili su 552 lire. Sve predmete prevezao je brod kapetana Mlina-

rića za 48 lira.³⁴ Godine 1803, 17. siječnja, kupljena je i u Split prebačena jedna antička mramorna statua bez glave. Statua je plaćena 96 lira, prijevoz je stajao 12 lira, te je uz dodatne troškove isplaćeno je ukupno 108 lira.³⁵ Nažalost, opis otkupljenih ulomaka nije sačuvan tako da nam nije poznato o kojim je ulomcima riječ.

*Ivan Luka Garagnin, akvarel na papiru, XIX. st.
Foto: Arhiv Muzeja grada Trogira*

Nadgrobnni natpis korišten dva puta, iz crteža I. Danila, XIX. st., Muzej grada Trogira

Slijede navodi o tome kako je Ivan Luka godine 1805. službeno nastavio tu djelatnost. Glavnim nadzornikom za sve antičke spomenike i umjetničke predmete u Dalmaciji, kao i za sva iskopavanja, imenovan je 5. travnja 1805. Bilo je to u doba dok je Austrijom vladao Franjo I. Program rada što ga je dobio Garagnin obuhvaćao je sve njegove dužnosti, ulogu konzervatora, sporazume s vlasnicima, potrebu rekognosciranja terena, izradbu kataloga, zapošljavanje djelatnika i vođenje potrebne dokumentacije o svemu.³⁶ Navodi se kako su napuci bili donekle bliski današnjem shvaćanju muzejske djelatnosti, pa se može kazati da su zapravo počeci te djelatnosti. Arheološki lokaliteti štitili su se odlukom prema kojoj bi se zaustavljali radovi u polju ako bi se na tom tlu otkrili arheološki nalazi.³⁷ Dakle, to su i počeci konzervatorstva. Međutim, iz Lukine korespondencije očito je kako je bečku Vladu zanimalo samo skupljanje grade za njihove zbirke i otkup. Car je namjeravao sačuvati pokretne i nepo-

kretno spomenike od propadanja, s tim da su nalazi trebali biti predani Kabinetu za Dalmaciju koji je trebao biti osnovan pri Carskome muzeju u Beču, a ostali bi predmeti bili zadržani u mjestu nalaza.³⁸ Drugim riječima, sve najvrjednije trebala je dobiti Austrija.

Ivan Luka poduzeo je dva iskopavanja u Saloni (od 30. travnja do 3. svibnja, te od kraja svibnja do 17. lipnja), s tim da je započeo na istom lokalitetu u Solinu na kojemu je lapide skupljao već spomenuti Dujam Grisogono.³⁹ Na terenu je Ivanu Luki suradnik bio Ivan Printz. Grafičku dokumentaciju o tim nalazima izradili su poručnik Forni i mjernik Ivan Danilo, i to u dva primjerka, tako da je jedan upućen vlastima, a drugi je ostao njima.⁴⁰ Garagnin je, nakon preuzimanja dužnosti poslao Beču crtež koji je, čini se, izradio Printz, a koji je prikazivao prednju stranu sarkofaga s natpisom na kojem je spomenut augur L. Pomponius Draco. Budući da Beč očito nije bio zainteresiran, ulomak je ostao u Trogiru uzidan u zid perivoja Garagnin⁴¹ Drugi pak

nacrt koji je izradio spomenuti Danilo, prikazuje solinske nalaze otkrivene pri drugim arheološkim iskapanjima 1805. godine. Nabrojano je i opisano 14 arheoloških predmeta.⁴² Za Muzej grada Trogira važna su dva jer se danas nalaze u stalnom postavu: dvaput korištena nadgrobna ploča s natpisom i torzo mladića. Ostali predmeti s crteža nalaze se danas uzidani u zid njihova obiteljskog parka.⁴³ Isti je mjernik izradio još jedan nacrt. Na njemu prepoznajemo reljef s prikazom muža, žene i djeteta danas u stalnom postavu Muzeja, jedan torzo koji je danas u spomenutom parku, dio predmeta je u Arheološkome muzeju u Splitu, a glavnini se zametnuo trag. Možda su završili u Beču⁴⁴ jer vlada nije bila zainteresirana za daljnja istraživanja. Doduše, još u kolovozu (1. kolovoza 1805) spomenuti je Ivan Danilo po Garagninovoj narudžbi u Solinu otkupio još nekoliko ulomaka od različitih vlasnika: od Šimuna Draškovića 12 komada mramora za 146,16 lira, od Šimuna Japirka jednu statuu za 24 lire, od Bariše Dodića jednu lapidu za

ulomci iz Salone nalaze ne samo u Trogiru, nego i u Splitu itd. Nakon toga Ivan Luka se povukao iz službe, uglavnom zbog zdravstvenih razloga. Za svoju istraživačku djelatnost nije primio nikakvu novčanu naknadu.⁴⁶ Bečku Vladu zanimao je i otkup drugih vrsta umjetnina, ne samo kamenih ulomaka. Ivan Luka pregovarao je s vlasnicima pojedinih privatnih zbirki ne bi li ih privolio na prodaju, primjerice s obitelji Danielli u Zadru.⁴⁷ Nažalost, Beč je tako otkupio zbirku trogirске obitelji Barbieri koja se sastojala od 24 komada glinenih posuda, urni i luminarija skupljenih među ruševinama Isse - Visa.⁴⁸ Izuzmemo li iz opisa djelovanja Ivana Luke kao konzervatora i skupljača, njegove cijenjene prethodnike, možemo zaključiti da je bio prvi trogirski *muzealac* i *konzervator* koji je obavljao arheološka iskapanja, vodio brigu o dokumentaciji, doduše ne u Trogiru, ali je ipak ostavio traga sljedećim naraštajima o svojim pokušajima. Garagninovu antičku i prirodoslovnu zbirku spominje 1831. godine Concina, poglavito toskanske vaze, male

Isti natpis, danas u stalnom postavu Muzeja grada Trogira. Foto: Daniela Kontić Strojan

2 lire te od Ivana Bare nekoliko ulomaka za 96 lira.⁴⁵ Ni o njima se ne daju detaljniji opisi pa nam nije poznato o kojim je ulomcima riječ. Samo nam je na temelju spomenutih nacrti danas poznato koji se sve

skulpture od kamena i bronce.⁴⁹ Osim toga, ostala je i vrijedna arhivska građa koju su on i njegovi nasljednici predano skupljali.⁵⁰ Za ono vrijeme (početak XIX. stoljeća) u jednoj maloj sredini kao što je bila trogirska bio je

Dvorište Gradske vijećnice danas. Foto: Arhiv Muzeja grada Trogira

to veliki pomak. Domaći ljudi na čijim su se imanjinama nalazili istraživani lokaliteti našli su svoj interes u prodaji ulomaka. Svijest o tome kako se ulomci moraju sačuvati na mjestu nalaza, nažalost, tada još nije bila razvijena. Ipak, barem su bili novčano stimulirani tako da nisu imali razloga uništavati nalaze, što je inače, ako nije bilo materijalne stimulacije, bilo i te kako česta pojava.

Za vrijeme Francuza nije zabilježena nikakva djelatnost u svezi s muzejem i konzervatorstvom jer su oni kratko boravili u Trogiru i imali su druge prioritete. Ali sve ono što su učinili za Trogir, imajući ponajprije na umu brigu o školovanju, vjerojatno je utjecalo na buđenje brige o kulturnoj baštini.

Austrija, koja je ponovno zagospodarila gradom godine 1814, nastojala je odmah nakon dolaska ukloniti obilježja prethodnih vladara ne bi li tako zatrla tragove drugih civilizacija i kultura i u svemu osigurala svoju apsolutnu dominaciju nad gradom. Car Franjo I. naredio je godine 1815. uklanjanje

svih spomenika, znakova i natpisa iz vremena ranije mletačke i francuske vlasti⁵¹ koji su bili vidljivi. Odredba je također propisivala njihovo sklanjanje na sigurno mjesto, a ne uništavanje. Koliko god su nastojali ukloniti iz vidnog polja obilježja prijašnjih gospodara, toliko su znali cijeniti umjetnine i nastojali ih sačuvati od propasti. Sve je trebalo uraditi u tišini, uz dokumentaciju. U austrijskom propisu nije nitko prepoznao začetke stvaranja muzeja. U onodobnom Trogiru u vlažnim su podrumima trunule stare vrijedne knjige, isprave, pergamene, čak su dokumenti i stranice knjiga služile kao papir za zamotavanje. U gradu su se pojavili mešetari koji su nastojali jeftino otkupiti sve vrste umjetnina. Zabilježen je, primjerice, i skandal kada je neki Trogiranin pokušao prodati gotičku triforu sa svoje kuće, što je, nasreću intervencijom građana i vlade spriječeno.⁵²

DRUGA POLOVICA XIX. STOLJEĆA

Konzervatorstvu se i u drugoj polovici XIX. stoljeća ponovno pridavalo više pozornosti negoli stvaranju zbirki, premda je to bilo vrijeme pojave mnogih muzeja u ostalih europskih naroda. Briga o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara vezana za stvaranje muzejskih zbirki jače se očitovala tek krajem stoljeća. Možemo pretpostaviti da se to događalo pod utjecajem jačanja nacionalne svijesti građanstva. Kako je Trogir bio grad u kojemu su promjene vrlo teško prihvaćene, pa i Hrvatska narodna stranka dosta kasno dolazi na vlast u usporedbi s ostalim gradovima u Dalmaciji,⁵³ onda ta činjenica previše ne začuđuje. Trogiranima je trebalo dosta vremena da postanu svjesni vrijednosti grada i njegovih spomenika. Pritom treba imati na umu

da je to doba siromašenja i odumiranja starih plemićkih obitelji te njihova odlaska iz grada, uz istodobno bogaćenje novoga sloja građanstva. Stasalom bogatom građanstvu bila je potrebna izobrazba i upoznavanje s važnošću čuvanja baštine grada u kojemu žive.

Mnoge su se crkvice rušile, pojedine palače također, te se pojavila veća količina kamenih ulomaka koji su trebali biti negdje pohranjeni. Dvorišni dio Gradske vijećnice, mjesto vladanja i boravka kneza, tada samo gradonačelnika, činio se najprikladnijim za muzejsku zbirku grada - lapidarij. Općinska je uprava 1893. imala namjeru pokupiti sve grbove plemićkih obitelji grada i uzidati ih u dvorište palače za vrijeme njezine obnove. Don Frane Bulić(1846-1934)⁵⁴ kao glavni konzervator podržao je tu zamisao, ali je

Trogirski trg, iz mape "Trogir" Ćirila Ivekovića, 1928.

Lapidarij Muzeja grada Trogira. Foto: Živko Bačić

istodobno naglasio da to dolazi u obzir samo za grbove koji nemaju više svoje mjesto, a ne za one koji se već nalaze ugrađeni u kućama, jer su oni svjedoci vremena nastanka kuće.⁵⁵ Don Frane je godine 1884. pripremio popis od 165 arhitektonskih spomenika u Trogiru i na Čiovu koje je trebalo pohraniti na odgovarajuće mjesto. U tome mu je pomagao još jedan član obitelji Garagnin, tada Garagnin Fanfogna, Ivan Dominik (1845-1911, sin spomenutog Antuna),⁵⁶ koji je bio imenovan dopisnikom Središnje komisije za područje Trogira.⁵⁷ Valja još jedanput istaknuti brigu spomenute obitelji za očuvanje trogirске kulturne baštine tijekom XIX. stoljeća. U zidove Komunalne palače ugrađeni su svi skupljeni grbovi te gotičke bifore porušenih palača pa je tako uređeno dvorište podsjećalo na svojevrsan lapidarij.⁵⁸

I ostali javni prostori gradskog trga postali su zanimljivi za muzejsku djelatnost. Tijekom obnove lože pojavila se zamisao o otvaranju

južnoga, zajedničkog zida lože i crkvice sv. Barbare, koja bi se izlaganjem kamenih ulomaka pretvorila u muzej. Zid nikada nije otvoren, ali brigom Josipa Slade (1828-1911)⁵⁹ ta su dva prostora pretvorena u skupljalište kamenih ulomaka kako bi se oni otrgnuli zubu vremena i daljnjem oštećenju, čemu su bili izvrgnuti na ulicama, dvorištima i trgovima.

Trud Josipa Slade i njegovih prethodnika dragocjen je doprinos muzejskoj struci. Ali skupljači nisu, vjerojatno zato što nisu bili dovoljno upućeni, vodili dokumentaciju o prikupljenoj građi. Stoga danas ne znamo odakle su pojedini ulomci, osim onih koji su ostali zabilježeni na sačuvanim fotografijama i crtežima te u literaturi. Do početka XX. stoljeća sve je bilo vezano za skupljanje uglavnom kamenih ulomaka, što je na određeni način činilo predradnje koje su omogućile stvaranje muzejskih zbirki.⁶⁰ Samo je Garagninova zbirka bila preteča muzeja XX.

stoljeća. Grad dobiva Muzej tek 1963. godine i to, igrom slučaja, u prostoru palače Garagnin Fanfogna, dakle u rodnoj kući prvoga trogirskog konzervatora Ivana Luke Garagnina⁶¹.

Literatura:

Andreis, 1978 - P. Andreis, *Povijest grada Trogira I-II*. Split, 1977/78.

Babić, 1982/83. - I. Babić, *Prilog poznavanju povijesti grafičke dokumentacije salonitanskih spomenika*. Godišnjak zaštite spomenika kulture Hrvatske, 8-9/1982/83.

Babić, 1987. - I. Babić, *Trogir - vodič*. Split, 1987.

Božić Bužančić, 1970. - D. Božić-Bužančić, *Počeci zaštite spomenika i sabiranja umjetnina u Dalmaciji*. Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji, 18/1970.

Cega, 1995 - F. Cega, *Trogir u XIX. st. Vartal*, 1-2/1995.

Cega, 1995/96 - F. Cega, *Kako su živjele trogirke žene tijekom preporodnih previranja*. *Ethnologica Dalmatica*, 4-5/95-96.

Cega, 1996 - F. Cega, *Povijest knjižnice obitelji Garagnin Fanfogna u Trogiru s posebnim osvrtom na namještaj i stare kataloge*. *Radovi Zavoda za hrvatsku povijest Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu*, 29/1996.

Cega, 1999 - F. Cega, *Trogir kroz stoljeća*. Trogir, 1999.

Concina, 1831 - G. Concina, *Voyage dans la Dalmatie maritime*. Venis, 1831.

Delalle, 1936. - I. Delalle, *Trogir - Vodič*. Trogir, 1936.

Delalle, 1953 - I. Delalle, *Trogir-vodič*. Zagreb, 1953.

Eitelberger, 1861 - R. Eitelberger, *Die mittelalterlichen Kunstdenkmale dalmatiens*. Beč, 1861.

HBL - Hrvatski biografski leksikon. Sv. 2,4. Zagreb, 1989.

Karlić, 1912 - P. Karlić, *Kraljski Dalmatin (1806-1810)*. Zadar, 1912.

Kragl - *Kraglški Dalmatin*, 1806, 1808, 1809.

Memoari, 1984 - Maršal Marmont. *Memoari (preveo i priredio Frano Baras)*. Split, 1984.

Morović, 1964 - H. Morović, *O trogirskoj knjižnici Garagnin Fanfogna*. *Vjesnik bibliotekara Hrvatske*, g. X, br. 3-4/1964.

Muzej - *Muzej grada Trogira, Vodič*. Trogir, 1998.

Novak, 1944 - G. Novak, *Prošlost Dalmacije*. Zagreb, 1944.

Obad, 1988 - S. Obad, *Trogir u narodnom preporodu*. *Mogućnosti*, 9-10/1987.

Pavlović Lucić, 1811 - J. Pavlović Lucić. *Marmora*

Traguriensia, 1811.

Piplović, 1996 - S. Piplović, *Graditeljstvo Trogira u XIX. st.* Split, 1996.

¹ Andreis, 1978, II, 404.

² Delalle, 1936, 21.

³ Delalle, 1936, 24.

⁴ Više u drugom dijelu.

⁵ Kragl., 6/1806.

⁶ Kragl., 7/1806.

⁷ Delalle, 1936, 25.

⁸ Kragl., 12/1806.

⁹ Kragl., 16/1806.

¹⁰ Delalle, 1936, 28.

¹¹ Karlić, 1912, 135.

¹² Memoari, 1984, 56

¹³ Piplović, 1996, 13.

¹⁴ Delalle, 1936, 25.

¹⁵ Delalle, 1936, 29.

¹⁶ Novak, 1944, 86.

¹⁷ Šišić, 1975, 400.

¹⁸ Piplović, 1996, 15.

¹⁹ Piplović, 1996, 15-16.

²⁰ Delalle, 1953, 25-28.

²¹ Ungarov, 1958, 685.

²² Eitelberger, 1861, 188-226.

²³ Cega, 1995, 4.

²⁴ *Matične knjige rođenih, katedrala sv. Lovre*.

²⁵ Obad, 1988, 766.

²⁶ Cega, 1995/96, 57.

²⁷ Ovaj opširniji pregled povijesnih zbivanja u Trogiru donesen je kako bi se bolje razumjelo zašto se konzervatorska i muzejska djelatnost u gradu dosta usporeno razvijala, a dobro je započela početkom XIX. stoljeća. Izmjene vlasti, prilagodavanje života novom gospodarstvu, siromaštvo, osiromašenje plemstva, bogaćenje jednog drugog sloja građanstva, a posljedica svega - sporo buđenje nacionalne svijesti, uvjetovale su također sporu pojavu brige o zaštiti i očuvanju kulturne baštine grada.

²⁸ HBL 4, 580.

²⁹ Knjižnica Garagnina danas se nalazi u Muzeju grada Trogira, ima 5 581 naslov i obuhvaća grad različitim struka;

Morović, 1964; Cega, 1996.

³⁰ HBL 4, 579.

³¹ PAS, AFG, ADS 7/1.

³² PAS, AFG, ADS 7/1.

- ³³ PAS, AFG, ADS 7/I.
³⁴ PAS, AFG, ADS 13/IV
³⁵ PAS, AFG, ADS 7/I.
³⁶ Božić Bužančić ADS 7/I.
 Božić Bužančić, 1970,148-149.
³⁷ Božić Bužančić, 1970,150.
³⁸ Božić Bužančić, 1970,146-147.
³⁹ Božić Bužančić., 1970,155
⁴⁰ Božić Bužančić, 1970,154, Babić, 1982-83, 75.
⁴¹ Pavlović Lucić 1811,26-36, CIL III 2098,Babić, 1982-83,75.
⁴² Babić, 1982/83, 75.
⁴³ Babić, 1982/83, 78.
⁴⁴ Babić, 1982/83, 78.
⁴⁵ PAS, AFG, ADS 13/IV.
⁴⁶ Božić Bužančić, 1970, 158
⁴⁷ Božić Bužančić, 1970, 152.
⁴⁸Božić Bužančić, 1970, 152.
⁴⁹Concina 1831,42.
⁵⁰Danas u Povijesnom arhivu Splita.
⁵¹ Piplović 1996,40.
⁵² Piplović, 1996,58.
⁵³ Obad, 1988, 769.
⁵⁴ HBL, 2, 478.
⁵⁵ Piplović, 1996, 63.
⁵⁶ Matične knjige rođenih, katedrala sv. Lovre.
⁵⁷ Piplović, 1996, 57.
⁵⁸ Piplović, 1996, 64.
⁵⁹ Piplović, 1996, 62-63.
⁶⁰ Slade Šilović, 1967, 43
⁶¹ Muzej,4.

COLLECTING AND MUSEUM ACTIVITIES IN TROGIR IN THE 19TH CENTURY

The 19th century in Trogir was a time of change and restoration; it was a century in which conservation efforts strengthened and when the foundations were laid for museum activities.

The end of the 18th century was marked by the end of almost four hundred years of Venetian rule, and the change between Austrian and French rule. It is interesting to note that it was in the beginning of the 19th century that we come across the conservation activities of Ivan Luka Garganin and the creation of his small museum collection in his palace and in his garden, although he did not explore his own town but focussed on Solin in his search for fragments from antiquity. This happened in that tumultuous time when the town was briefly under Austrian rule before the arrival of the French. It is therefore obvious that the Austrian authorities promoted different forms of thinking and a different view of cultural monuments than Venice. The real reason was, of course, far more underhand. Through archaeological excavations and acquisitions, Vienna tried to expand its own museum collections and not to help Trogir in creating its own collections. People at that time were going through hard times and sold items that they found while cultivating their land.

With the national revival movement in the middle of the 19th century and the gradual strengthening of national awareness, the people began to change their attitude towards their own monuments. Conservationists from the neighbouring city of Split began to appear, like, for example, don Frane Bulić, who promoted a more positive attitude towards the cultural heritage while looking for support for his efforts among like-minded people in Trogir. One of the first enthusiasts in Trogir was Josip Slade. However, in the beginning everything was linked with collecting items and preserving them from further misappropriation or devastation. No one at that time devoted any attention to documentation. Individual locations in the town served only as places where they would collect the gathered items in a particular spot. Nevertheless, in this way they laid the foundations for museum collections that appeared in Trogir only in the beginning of the 20th century, and then in buildings abandoned by the church. The town received its museum as late as in 1963, and even then it was by chance, in the Garagnin Fanfona palace, in the birthplace of the first conservationist in Trogir, Ivan Luka Garagnin.